

Проблеми гуманітаризації змісту шкільної освіти

З виступу С. ГОНЧАРЕНКА, дійсного члена АПН України

Весь педагогічний світ, та й не лише педагогічний, стурбований проблемами визначення базового змісту освіти, «гуманізації» («олюднення») освіти, її гуманітаризації, тобто переорієнтації на людину, подолання технократизму, бездуховності й формалізму шкільної освіти. І зумовлено це тим, що, не маючи можливості й потреби навчати школярів усього, суспільство ставить питання: як виділити той мінімум змісту, що був би доступним більшості молоді й водночас достатнім для виконання нею і кожним індивідом загальносоціальних функцій.

Для створення такого змісту й до того ж обгрунтованого, необхідно розібратися в його складі, шляхах визначення, з'ясувати проблеми гуманітаризації змісту. Найчастіше в публікаціях, у виступах більшості авторів гуманітаризація освіти розглядається лише як посилення питомої ваги гуманітарних предметів у навчальному плані школи.

У нас останнім часом реформування школи полягає в копіюванні слідом за Росією застарілої американської системи шкільної освіти. В результаті на практиці гуманітаризація освіти підмінюється її спеціалізацією або профілюванням внаслідок односторонньої зміни співвідношення гуманітарних і природничо-наукових предметів. Відбувається зниження рівня викладання останніх, скорочується час на їх вивчення, вони переводяться в ранг предметів на вибір, не обов'язкових. Іноді під прапором гуманітаризації навчання скорочується математичний апарат природознавства. Демокру здається, що «гуманітарне природознавство» — це природознавство без формул,

без розв'язування задач, без будь-яких розрахунків, навіть без наукових теорій, а просто загальні міркування, суто якісні пояснення. Така точка зору є небезпечною. Вона компрометує чудову й потрібну ідею гуманітаризації.

Гуманітаризація змісту шкільної освіти покликана по можливості пом'якшити суперечності технічної цивілізації, пов'язані з одностороннім розвитком наук про природу на шкоду наукам про людину.

Вона має здійснюватися не через урізування природничо-математичних дисциплін, а завдяки виявленню і використанню наявного в них «гуманітарного потенціалу». Що ж таке «гуманітарний потенціал» природознавства? Ми не маємо на увазі вплив природознавства на життя суспільства через науково-технічний прогрес. Мова йде про гуманітарний зміст самого природознавства, пов'язаний з розвитком мислення, формуванням світогляду, вихованням почуттів, про органічний зв'язок між природознавством і розвитком громадянської свідомості, між природознавством і ставленням до навколишнього світу.

Буття людини базується на почуттях і знаннях. Почуття без знань неефективні, знання без почуттів нелюдські. На жаль, в освіті досить часто знання беруть гору над почуттями. Ми звикли до того, що зміст освіти, виражений у навчальних предметах і навчальному матеріалі, зводиться лише до знань і вмінь. А виявляється, що до змісту освіти мають входити досвід творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення, частково споконвічний, а частково змінний за перебігом часу за своїм спрямуванням. І будь-який навчальний предмет по-

винен передбачати не лише знання й уміння, а й творчу діяльність, що поступово ускладнюється, систему цінностей і ставлення до них, які відповідають часові

й вимогам суспільства. Нині в умовах руйнування багатьох ідеалів, світоглядного розброду, становлення плюралізму цінностей навіть у рамках демократичної системи, особливо важливо залучати молоде покоління до творчої діяльності, яка є й фактором духовності особистості, й способом її самовираження, й запорукою успішного розвитку суспільства. «Заронити» в душу учня «іскру» творчого підходу до всього того, що він робить (розв'язує задачу, виконує практичні завдання, слухає пояснення вчителя або читає літературу, дивиться фільм тощо) — такою повинна бути мета будь-якого навчального заняття. Але водночас, треба постійно стимулювати творчість дітей, розвивати їхнє мислення, вчити їх творчо підходити до розв'язання навчальних і життєвих ситуацій. Сучасна педагогіка і психологічна наука дає змогу це робити кожному педагогу, який поставив перед собою таке завдання.

Гуманітаризація освіти, подолання її технократизму стосуються всього змісту освіти. Формалізм і бездуховність при навчанні літератури, історії чи мистецтва є ще гіршою і небезпечнішою справою, ніж технократизм при навчанні фізики чи математики.

Серед філософів і суспільствознавців ведуться гострі дискусії про те, що таке духовність, як її розвивати.

Головне завдання школи у формуванні духовності — подолати існуючий розрив між навчальними й виховними цілями. Адже навчальні предмети здебільшого побудовані так, що вони є об'єктивно знеособленими й етично нейтральними. Найгуманніших цілей навчання і виховання, внутрішньо не сприйнятих учнем, не буде досягнуто. Необхідна побудова всього освітнього процесу на основі внутрішніх потреб.